РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ РІЗНИХ ТИПІВ

УДК 159.964.21-053.6:366.63

DOI [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1\(26\)-30-36](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1(26)-30-36)

Лякішева Анна,

м. Луцьк, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1509-2422>

Мілінчук Світлана,

м. Луцьк, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7271-8535>

ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ У МІЖОСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ПІДЛІТКІВ

Анотація.

У статті здійснено аналіз сучасних підходів до визначення поняття конфліктної поведінки, проаналізовано особливості її прояву в підлітковому віці. Уточнено сутність понять «конфлікт», «конфліктність», «конфліктна поведінка», «міжособистісна взаємодія». Виявлено, що підлітки під час конфлікту найчастіше обирають такі стратегії поведінки, як «суперництво», а найменше – «співпраця». Автори отримали дані, що характеризують різні типи взаємин і визначили різні типи: авторитарний, егоїстичний, агресивний, підозрілий, підлеглий, залежний, доброзичливий, альтруїстичний. Отримані результати надають можливість підвищити ефективність соціально-педагогічних заходів, що спрямовані на подолання конфліктної поведінки в підлітків.

Ключові слова: конфлікт; конфліктність; конфліктна поведінка; особистість; міжособистісна взаємодія; підліток.

У наш час можна спостерігати активну перебудову всіх сфер життя суспільства, що, безумовно, впливає на дослідження проблематики конфліктів. Нестабільність призводить до наростання напруженості, що зокрема виявляється у формі протистоянь чи конфліктів. Особливо цей проявляється феномен в підлітковому віці, коли відбувається активне формування особистості.

Підлітковий вік – це вік серйозної кризи, що зачіпає і фізіологічне, і психічне здоров'я дитини. У цей період не лише відбувається докорінна перебудова раніше сформованих психологічних структур, а й закладаються основи свідомої поведінки. Для цього складного етапу характерними є негативні прояви дитини, дисгармонійність у будові особистості, протестний характер поведінки відносно оточуючих, а також конфліктність, підвищена тривожність, жорстокість тощо.

Для цього вікового періоду характерним є прояв кардинальних змін у таких сферах, як свідомість, діяльність, система міжособистісних взаємин особистості, емоційна нестабільність, імпульсивність у поведінці. Підлітки виявляють підвищену збудливість, агресивність і конфліктність, нестійкість власної поведінки, відсутність толерантності, комунікабельності.

Практика показує, що конфлікти є серйозною проблемою в суспільному житті особистості. Школа нерідко стикається з проявами жорстокості та конфліктної поведінки в середовищі учнів. Підлітки не вміють вирішувати конфлікти. Окрім того, у конфліктних взаєминах переважають деструктивні тенденції. Через складність і суперечливість особливостей підростаючої

особистості зростають прояви конфліктної поведінки серед підлітків, що мають гостро виражений характер і часто призводять до зростання хуліганства, крадіжок, правопорушень, злочинів серед неповнолітніх.

Отже, проблема конфліктної поведінки підлітків у міжособистісній взаємодії з однолітками сьогодні вважається однією з найскладніших у соціальній роботі. Саме це зумовлює актуальність зазначеної проблеми.

Аналіз наукових праць свідчить про зростання наукового інтересу до вивчення конфліктів, конфліктності, а також конфліктної поведінки у міжособистісних взаєминах підлітків в умовах освітнього середовища. Означена проблема є об'єктом вивчення та наукових досліджень соціальної роботи, соціальної педагогіки, соціальної психології, педагогіки та психології.

Проблема конфліктів і конфліктності є предметом багатьох наукових досліджень, серед яких варто виділити праці О. Бондаренка, Ф. Василюка, Н. Грішиної, О. Єршова, Г. Ложкіна, Л. Петровської, М. Пірен, Н. Пов'якель, Т. Титаренко та ін.

У контексті проблем вікової кризи психолого-педагогічні аспекти конфліктів розглянуто у дослідженнях Л. Божович, Л. Виготського, а шкільної дезадаптації – у працях І. Дубровіної, В. Каган, О. Савицької та ін.

Проблема конфліктних взаємовідносин набула свого виявлення у дослідженнях Н. Грішиної, Є. Донченка, Р. Кричевського, Т. Титаренко, Н. Самоукиної та ін.

Вивченню конфліктної поведінки, способів її педагогічної корекції та відповідних рис особистості, типології конфліктів, закономірностей їх виникнення присвячено роботи А. Анцупова, А. Бандури, М. Боришевського, І. Ващенко, Н. Грішиної, О. Донченка, В. Зливкова, Г. Ложкіна, В. Медведєва, Л. Петровської, Н. Пов'якель, В. Семиченко та ін.

Мета пропонованої статті – теоретично проаналізувати й емпірично дослідити особливості конфліктної поведінки підлітків у міжособистісній взаємодії з однолітками.

Сучасна педагогічна наука та практика свідчать про те, що конфлікти стали однією з актуальних проблем у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО). Постійно зростає кількість конфліктів у міжособистісній взаємодії підлітків. Таку їх поведінку у конфлікті часто пояснюють індивідуальними особливостями, які пов'язані з імпульсивністю, нестриманістю, зниженою самокритичністю, нетерпимістю до недоліків інших, упередженим ставленням, а також низьким рівнем спілкування.

Поняття «конфлікт» найчастіше визначається як зіткнення протилежно спрямованих тенденцій у міжособистісній взаємодії або міжособистісних стосунках індивідів чи груп людей, що пов'язане з негативними емоційними переживаннями [1].

На думку вчених Л. Долинської та Л. Матяш-Заяць, конфлікт – це відносини між суб'єктами соціальної взаємодії, які характеризуються протистоянням за наявності протилежних мотивів (потреб, інтересів, цілей, переконань) чи суджень (думок, поглядів, переконань) [2].

Зокрема О. Громова розглядає «конфлікт» як «активні взаємоспрямовані дії кожної зі сторін для реалізації власних цілей, які забарвлені сильними емоційними переживаннями» [3, с. 61].

Натомість Г. Андрєєва зазначає, що для конфлікту характерними є гострі негативні емоційні переживання його учасників. Конфлікт може виявитися на рівні свідомості окремо взятої людини – це внутрішньо особистісний конфлікт, а також у міжособистісній взаємодії та на рівні міжособистісних групових відносин [4].

У працях Х. Ремшмідта підкреслено, що конфлікти з однолітками найчастіше пов'язані з суперництвом і боротьбою за лідерство. Конфлікти на підставі суперництва відбуваються як між хлопцями, так і між дівчатами. Хлопці змагаються за лідерство в групі, за успіхи у фізичній та інтелектуальних сферах, за дружбу та прихильність. У дівчат конфлікти переважно виникають через суперництво за прихильність більш старших за віком хлопців [4].

Ми дотримуємося думки про те, що конфлікти в підлітковому віці є одним зі засобів самоствердження особистості, формування її активної позиції у взаємодії з навколишнім світом

і можуть бути визначені як конфлікти становлення та самоствердження. Тому найчастіше вони засновані на емоціях і особистій неприязні, яка виявляється у боротьбі за авторитет, образи, непорозуміння, адаптація до нової системи відносин з однолітками.

Поняття конфлікту пов'язане з поняттям конфліктності, яке прийнято розуміти як суто особистісну властивість, або як зовнішньо-внутрішнє утворення, характерне для процесу спілкування й взаємодії між людьми.

Так, А. Анцупов та А. Шипілов розглядають конфліктність як зовнішньо-внутрішнє утворення, тобто як міру готовності особистості до розвитку і розв'язання проблемних ситуацій соціальної взаємодії шляхом конфліктів, а також як відносну частоту участі людини у реальних конфліктах (у порівнянні з іншими людьми) [5, с. 48].

Так, І. Русинка визначає конфліктність особистості як рису характеру, особистісну якість, що зумовлює частоту вступу особистості в конфліктну ситуацію [6, с. 276].

Дослідники Г. Ложкін та Н. Пов'якель вважають конфліктність особистості особистісною властивістю, що визначається комплексною дією різних чинників, а саме: психологічних (темперамент, агресивність, ригідність, низька саморегуляція, актуальний емоційний стан, соціально-психологічні установки і цінності, компетентність у спілкуванні), соціальних (умови життя й діяльності, особливості середовища й соціального оточення [7].

Визначення сутності конфлікту та конфліктності залежить від розуміння детермінації її поведінки. Учені застосовують різні підходи до визначення поняття «конфліктна поведінка».

У наукових доробках Л. Божович, Л. Славіної, Б. Волкова, В. Ілійчука та ін. конфліктна поведінка розглядається як результат внутрішніх і зовнішніх протиріч між потребою в самоствердженні та можливості її задоволення, між самооцінкою й оцінкою групи, між вимогами групи і власними установками та переконаннями, тобто конфліктна поведінка виступає як схильність людини до конфлікту під час взаємодії особистісних факторів і факторів зовнішнього середовища [8].

Незалежно від того, якого виду конфлікт, він може виявлятися в різних конфліктних формах поведінки. Конфліктні форми поведінки – це такий стиль поведінки людини, який детермінує виникнення конфліктів.

Дослідник К. Томас визначив п'ять стилів поведінки в конфліктній ситуації: конкуренція, пристосування, уникнення, співробітництво і компроміс. Учений вважає, що правильно підібраний стиль є передумовою конструктивного розв'язання конфлікту. Для опису типів поведінки людей у конфліктних ситуаціях К. Томас запропонував двовимірну модель регулювання конфліктів, основними вимірами в якій є: *кооперація*, що пов'язана з увагою людини до інтересів інших людей, залучених до конфлікту, і *наполегливість*, для якої характерним постає акцентування на захисті власних інтересів. Відповідно до цих двох вимірів, дослідник виділяє такі способи регулювання конфліктів: конкуренція як прагнення досягти своїх інтересів на шкоду іншому; пристосування – на противагу суперництву, принесення в жертву власних інтересів заради іншого; компроміс; уникнення – відсутність як прагнення до кооперації, так і тенденції до досягнення власних цілей; співпраця, коли учасники ситуації приходять до альтернативи, що цілком задовольняє інтереси обох сторін [9].

Теоретичний аналіз наукових досліджень вчених різних галузей дає можливість зрозуміти важливість соціально-педагогічної проблеми конфліктної поведінки в умовах освітнього середовища.

З метою вивчення рівня конфліктності в міжособистісній взаємодії, стилю поведінки в конфліктних ситуаціях і типи міжособистісних відносин були використані: методика «Самооцінка конфліктності» (С. Емільянов), тест «Стиль поведінки в конфліктній ситуації» (К. Томас), а також «Методика діагностики міжособистісних стосунків» (Т. Лірі), що надали можливість визначити рівень конфліктності кожного досліджуваного, стиль поведінки, а також домінуючий тип їх взаємовідносин. Дослідженням було охоплено 80 учнів 7-х класів освітніх закладів м. Луцьк Волинської області, віком 14–15 років, з них 40 дівчат і 40 хлопців.

Згідно з результатами дослідження конфліктності, нами було встановлено, що у досліджуваних підлітків рівень конфліктності проявляються на високому, середньому та низькому рівнях. Високий рівень виявили 20,0 % учнів, з них 8,9 % дівчат та 11,1 % хлопців. Середній рівень виявлений у 60,0 % учнів, з них 24,4 % дівчат і 35,6 % хлопців. Низький рівень виявлений у 20,0 % учнів, з них 15,6 % дівчат та 4,4 % хлопців. Таким чином, у хлопців переважають високий і середній рівні конфліктності, а у дівчат – середній і низький.

Ми припускаємо, що на поведінку підлітків у конфліктній ситуації мають вплив такі особистісні чинники: домінування–підпорядкування, дружелюбність–агресивність; форми поведінки: суперництво, співробітництво, уникнення, пристосування, компроміс, а також різні типи взаємин.

За допомогою методики К. Томаса нами було з'ясовано стратегії поведінки досліджуваних підлітків у конфліктних ситуаціях. Результати показали, що в конфліктній ситуації досліджувані обирають такі стилі поведінки, як «суперництво» 32,0 % хлопців і 25,5 % дівчат. Стиль «співробітництво» 14,0 % хлопців і 17,2 % дівчат. Стиль «пристосування» 17,0 % хлопців і 19,1 % дівчат. Стиль «уникнення» 18,0 % хлопців і 18,2 % дівчат. Стиль «компроміс» 18,0 % хлопців та 20,0 % дівчат (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегії поведінки досліджуваних у конфліктній ситуації (у %)

Респонденти	Суперництво	Співробітництво	Пристосування	Уникнення	Компроміс
Хлопці	32,0	14,0	17,0	18,0	19,0
Дівчата	25,5	17,2	19,1	18,2	20,0

Отже, в учнів з високим рівнем конфліктності переважає такий стиль поведінки в конфлікті як «суперництво». В учнів з низьким рівнем конфліктності переважають «співробітництво», «уникнення» й «пристосування». Учні з середнім рівнем конфліктності застосовують в рівній мірі активні, пасивні та змішані форми поведінки. Такі результати свідчать про те, що саме в цей період підлітки прагнуть самовиразитися та самоствердитися в очах оточуючих. Для них характерний певний егоїзм, вони хочуть бути самостійними та незалежними, тому й не обирають стратегію співпраці, проте готові на компроміс.

Відповідно до методики «Діагностика міжособистісних відносин» Т. Лірі, ми отримали дані, що характеризують різні типи взаємин: авторитарний, егоїстичний, агресивний, підозрілий, підлеглий, залежний, доброзичливий, альтруїстичний, які виявляються на різних рівнях виразності.

За проявом авторитарного типу помірний рівень демонструють 35,5 % хлопців і 35,2 % дівчат, низький – 18,0 % хлопців і 9,3 % дівчат, високий – 24,1 % хлопців і 25,3 % дівчат та екстремальний – 22,4 % хлопців і 20,2 % дівчат.

За проявами егоїстичного типу помірний рівень демонструють 40,5 % хлопців і 43,0 % дівчат, високий – 18,4 % хлопців і 20,0 % дівчат, низький – 20,1 % хлопців і 19,0 % дівчат, та екстремальний – 21,0 % хлопців і 18,0 % дівчат.

За проявами підозрілого типу помірний рівень виявлено у 27,3 % хлопців і 29,3 % дівчат, високий – 25,5 % хлопців і 24,2 % дівчат, низький – 26,0 % хлопців і 29,3 % дівчат та екстремальний – 21,2 % хлопців і 20,2 % дівчат.

Аналіз підпорядкованого типу показав помірний рівень у 62,2 % хлопців і 55,1 % дівчат, високий – 3,9 % хлопців і 10,5 % дівчат, низький – 27,4 % хлопців і 23,9 % дівчат та екстремальний – 6,5 % хлопців і 10,5 % дівчат.

Залежний тип показав помірний у 43,0 % хлопців і 40,5 % дівчат, низький – 27,0 % хлопців і 25,4 % дівчат, високий – 9,0 % хлопців і 11,6 % дівчат та екстремальний – 21,0 % хлопців і 12,5 % дівчат.

Аналіз товариського типу міжособистісних відносин показав помірний рівень у 31,4 % хлопців і 32,0 % дівчат, низький 22,0 % хлопців і 24,0 % дівчат, високий 38,0 % хлопців і 38,0 % дівчат та екстремальний 8,6 % хлопців і 6,0 % дівчат.

Альтруїстичний тип показав помірний у 37,5 % хлопців і 32,5 % дівчат, низький – 33,6 % хлопців і 25,0 % дівчат, високий – 20,5 % хлопців і 33,0 % дівчат та екстремальний – 10,5 % хлопців і 9,5 % дівчат (табл. 2).

Таблиця 2

Типи взаємин та рівні їх виразності у досліджуваних у %

№	Типи взаємин	Рівні виразності							
		Помірний		Низький		Високий		Екстремальний	
		хлопці	дівчата	хлопці	дівчата	хлопці	дівчата	хлопці	дівчата
1	Авторитарний	35,5	35,2	18,0	9,3	24,1	25,3	22,4	20,2
2	Егоїстичний	40,5	43,0	20,1	19,0	18,4	20,0	21,0	18,0
3	Підозрілий	27,3	29,3	26,0	29,3	25,5	24,2	21,2	20,2
4	Підпорядкований	62,2	55,1	27,4	23,9	3,9	10,5	6,5	10,5
5	Залежний	43,0	40,5	27,0	25,4	9,0	11,6	21,0	12,5
6	Товариський	31,4	32,0	22,0	24,0	38,0	39,0	8,6	6,0
7	Альтруїстичний	37,5	32,5	33,5	25,0	20,5	33,0	10,5	9,5

За результатами було з'ясовано, що в учнів яскраво виражені всі типи відносин: авторитарний, егоїстичний, агресивний, підозрілий, підлеглий, залежний, товариський та альтруїстичний. Причому вони майже однаково виявляються як у дівчат, так і в хлопців. Це можна пояснити тим, що поведінка підлітків часто є конфліктною та не завжди зрозумілою. Ті чи інші типи відносин можуть проявлятися в контексті різних ситуацій, оскільки дії підлітка можуть бути спонтанними (в одних ситуаціях він може проявляти надмірну егоїстичність, а в іншій – непередбачуваний альтруїзм).

Отже, отримані результати свідчать про те, що підлітки на цьому етапі свого розвитку відчують труднощі у вирішенні конфліктів, а у конфліктних взаєминах переважають деструктивні тенденції, що досить виразно впливає на їхню поведінку.

На основі теоретичного аналізу наукових положень щодо проблеми конфліктної поведінки підлітків у взаємодії з однолітками як соціально-педагогічної проблеми можна зазначити її актуальність.

Аналіз ключових понять «конфлікт», «конфліктність» з позиції різних наукових галузей дав змогу визначити співвідношення цих понять з метою з'ясування соціально-педагогічного аспекту поняття «конфліктна поведінка».

Підлітковий вік – це один із найбільш важливих періодів формування особистості, для якого характерними є підвищена збудливість, нестійкість емоцій і неконтрольованість поведінки, що призводить до підвищеної конфліктності. Саме цей період характеризується підвищеною конфліктністю, що є наслідком протиріч між підлітком і дорослими, а також однолітками, які його оточують.

Міжособистісні взаємини підлітків з однолітками розвивають нові поведінкові реакції: групування, пошуків друзів і компанії. Усі вони реалізуються через налагодження дружніх взаємин і пошуки певної референтної групи для встановлення значущого статусу в ній. На основі таких реакцій підліток розширює коло взаємодії з однолітками. Для цих взаємин властивими є значна емоційність та конфліктність, що відбувається внаслідок егоцентризму підлітків.

У підлітковому віці відбувається загострення протиріч між підлітком і зовнішнім світом. Саме вони становлять основу конфліктних ситуацій, які проявляються в цей період. Кожен підліток у таких ситуаціях обирає індивідуальну стратегію поведінки: суперництво, співпраця, компроміс, уникнення, пристосування.

За методикою К. Томаса нами з'ясовано стратегії поведінки досліджуваних підлітків в конфліктних ситуаціях. Було визначено найпоширеніші серед учнів стратегії вирішення конфліктів.

Результати показали, що найбільш поширеною є стратегія «суперництво», на другому місці – «компроміс», а на третьому – «пристосування» та «уникнення». Найменш поширеною є «співпраця». Це вказує на те, що більшість підлітків не володіють адекватними стратегіями поведінки в конфлікті.

Спонтанність поведінки, яка чітко характеризує підлітковий вік часто ускладнюють міжособистісні взаємини, що виявляють у непередбачених діях, невмінні аналізувати майбутні наслідки своїх вчинків.

За методикою Т. Лірі ми отримали дані, які характеризують різні типи взаємин: авторитарний, егоїстичний, агресивний, підозрілий, підлеглий, залежний, доброзичливий, альтруїстичний. Згідно з нашими результатами було з'ясовано, що підлітки демонструють різні типи взаємин у міжособистісних відносинах, які виявляються на різних рівнях. Це можна пояснити тим, що поведінка підлітків часто є конфліктною та незрозумілою. Окрім того, різні типи відносин можуть проявлятися відносно різних ситуацій. Причому вони майже однаково проявляються і в дівчат, і в хлопців.

Отже, можна зазначити, що неконтрольована конфліктна поведінка підлітків у взаємодії з однолітками може підвищувати конфліктогенність в освітньому середовищі. Усе зазначене вище активізує проблему посилення соціальної роботи щодо зниження конфліктної поведінки підлітків в освітньому середовищі. Подальшого дослідження потребує розроблення індивідуальних і групових заходів з метою запобігання конфліктності та конфліктної поведінки серед учнів підліткового віку.

Використані літературні джерела

1. Гришчина Н.В. Психология конфликта: науч. пособие. СПб., 2002. 464 с.
2. Долинська Л.В., Матяш-Заяць Л.П. Психологія конфлікту: навч. посіб. Київ : Каравела, 2010. 304 с.
3. Громова О.Н. Конфликтология: науч. пособие. М. : Тандем, 2000. 320 с.
4. Андреева Г.М. Социальная психология: учеб. для студентов вуза. М. : Аспект-Пресс. 2000. 373 с.
5. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология: учебник для вузов. СПб. : Питер, 2008. 496 с.
6. Русинка І.І. Конфліктологія. Психотехнології запобігання і управління конфліктами: навч. посіб. Київ : Персонал, 2007. 332 с.
7. Ложкін Г.В., Павекель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: навч. посіб. Київ : Професіонал, 2007. 416 с.
8. Іллічук В.І. Саморегуляція підлітків у подоланні конфліктної поведінки: навч. рек. Київ : Либідь. 1996. 22 с.
9. Кравченко Т.В. Школа і сім'я: проблеми взаємодії. Національна програма виховання дітей і молоді в Україні: стан та перспективи розвитку: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. (15–17 трав. 2003 р.). Херсон : ХДУ, 2003. С. 83–87.

References

1. Hryshyna, N.V. (2002). *Psykhologhiya konfliktu* [Psychology of conflict]. St. Petersburg. 464 p.
2. Dolynska, L.P., & Matiash-Zaiats, L.P. (2010). *Psykhologhiia konfliktu* [Psychology of conflict]. Kyiv. 304 p.
3. Hromova O.N. (2000). *Konfliktologhiya* [Conflictology]. Moscow. 320 p.
4. Andreeva, H.M. (2000). *Sotsyalnaia psykhologhiya* [Social psychology]. Moscow.
5. Antsupov, A.Ya., & Shypylov, A.Y. (2008). *Konfliktologhiya* [Conflictology]. St. Petersburg. 496 p.
6. Rusynka, I.I. (2007). *Konfliktologhiia. Psykhotekhnologii zapobihannia i upravlinnia konfliktamy* [Conflictology. Psychotechnology of conflict prevention and management]. Kyiv. 332 p.
7. Lozhkin, H.V., & Pavemel, N.I. (2007). *Psykhologhiia konfliktu teoriia i suchasna praktyka* [Psychology of conflict: theory and modern practice]. Kyiv. 416 p.
8. Illichuk, V.I. (1996) *Samorehuliatyia pidlitiv u podolanni konfliktnoi povedinky* [Adolescent self-regulation in overcoming conflict behavior]. Kyiv. 22 p.
9. Kravchenko, T.V. (2003). *Shkola i simiya: problemy vzaiemodii* [School and family: problems of interaction]. *Natsionalna prohrama vykhovannia ditei i molodi v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku – National program of education of children and youth in Ukraine: state and prospects of development*. Proceeding from: All-Ukrainian scientific-practical conference. Kherson. P. 83–87.

Liakisheva Anna, Milinchuk Svitlana. Features of Conflict Behavior in Interpersonal Interaction of Adolescents.

Summary.

The article presents a theoretical generalization and practical study of the problem of conflict behavior of adolescents in interaction with peers. The study analyzes modern approaches to defining the concept of conflict behavior and examines the features of its manifestation in the adolescence period. This research specifies the essence of the concepts of “conflict”, “proneness to conflict”, “conflict behavior”, “interpersonal interaction”. Features of the teenage period as especially sensitive to the experience of conflict situations are considered. The fact that in adolescence there is an exacerbation of the contradictions between an adolescent and the outside world, which are the basis of conflict situations, received particular attention. The paper indicates the characteristic features of conflict behavior among adolescents. It was determined that adolescents in such situations choose their strategies of behavior. The important finding is that during the conflict adolescents often choose such behavioral strategies as “rivalry”, and hardly – “cooperation”. The data characterizing different types of relationships as authoritarian, selfish, aggressive, suspicious, subordinate, dependent, friendly, altruistic was collected. The case revealed that adolescents demonstrate different types of relationships within interpersonal relations, which are reflected at particular levels. The obtained results provide an opportunity to increase the effectiveness of socio-pedagogical measures aimed at overcoming conflict behavior of adolescents.

Key words: conflict; proneness to conflict; conflict behavior; personality; interpersonal interaction; adolescents.

Стаття надійшла до редколегії 23 квітня 2021 року